

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної
науки

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія Чехії

Освітня програма 032 “Історія і археологія” (перший (бакалаврський) рівень)
Спеціальність 032 “Історія і археологія”
Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
історії Центральної та Східної Європи і
спеціальних галузей історичної науки
Протокол № 1 від “30” серпня 2023 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Історія Чехії
Викладач (-і)	Вітенко Микола Дмитрович, к. і. н., доц.
Контактний телефон викладача	(0342) 59-61-46, (097) 571 – 66 – 35
Е-mail викладача	vitenko.mykola@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити, 12 годин лекцій, 18 годин семінарських занять, 60 годин самостійної роботи
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю), або ж щосереди після занять з 13.30 до 17.00 в 610 аудиторії.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>“Історія Чехії” є важливою складовою частиною підготовки студентів зі спеціальності “032 Історія та археологія”. Даний курс належить до нормативних дисциплін, які відіграють важливу роль у формуванні фахівця історика. Він розрахований на здобувачів освітнього рівня бакалавр, і тому покликаний ознайомити студентів із основними етапами історії Чехії, її рушійними силами та процесами, відомими представниками чеського народу, чеськими народними звичаями та традиціями.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Метою викладання курсу “Історія Чехії” є формування у студентів цілісних знань з історії Чехії, опанування ними суті тих процесів, що відбувалися в Європі, усвідомлення взаємозв’язку і взаємозалежності певних історичних явищ, закономірностей загального розвитку людської цивілізації, ролі в ньому об’єктивного і суб’єктивного чинників.</p> <p>Основними завданнями вивчення дисципліни “Історія Чехії” полягає у:</p> <ul style="list-style-type: none"> вихованні громадянської позиції, національної свідомості, розвитку світоглядних переконань студентів на основі осмислення ними чеських історично сформованих культурних, релігійних та етнопонаціональних традицій; розвитку вміння розуміти історичну обумовленість явищ і процесів сучасного світу, визначити власну позицію щодо навколишньої дійсності; засвоєнні системних знань про минуле чеського народу та його державності; оволодіння уміннями і навиками пошуку, систематизації і комплексного аналізу історичної інформації; вдосконаленні елементів історичного мислення студентів. 	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<p>Інтегральна компетентність. Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.</p> <p>Загальні компетентності (ЗК).</p> <p>ЗК 2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 3 Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.</p>	

ЗК 6 Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9 Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК 2 Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 9 Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10 Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програмні результати навчання

ПРН-1 Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН-2 Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН-3 Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН-5 Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН-6 Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН-13 Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

лекції	12
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
6	032 Історія та археологія	3	вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Вступ. Проблема етногенезу чехів.	2	-	4
Тема 2. Формування держави Пржемысловичів.	-	2	4
Тема 3. Чехія за правління Карла IV і Вацлава IV.	-	2	4
Тема 4. Занепад Чеської держави в XV - першій половині XVII ст.	2	-	4
Тема 5. Чеські землі в першій половині XIX ст.	-	2	4
Тема 6. Чеські землі в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.	-	2	4
Тема 7. Чеські національно-політичні сили в Першій світовій війні	2	-	4
Тема 8. Утворення Чехословацької республіки	-	2	4

Тема 9. Друга Чехословацька республіка та її занепад	2	-	4
Тема 10. Дуга світова війна в чеських землях	2	-	4
Тема 11. Соціалістичне будівництво в чеських землях у 1940-1950-х рр.	-	2	4
Тема 12. “Празька весна” та її наслідки	-	2	4
Тема 13. “Оксамитова революція” в Чехословаччині	2	-	4
Тема 14. Чеська республіка на сучасному етапі	-	2	4
Тема 15. Чесько-українські відносини	-	2	4
ЗАГ:	12	18	60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Шкала перерахування оцінок

Оцінка в балах	Оцінка за іспит	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік
90-100	відмінно	5	A	зараховано
81-89	добре	4	B	
71-80			C	
61-70	задовільно	3	D	
51-60			E	
25-50 (50-100)	Допускається до здачі іспиту (виставляється залік)			
0-25 (0-50) (за роботу в семестрі)	незадовільно (оцінка автоматично виставляється у відомість)	2	FX	Не зараховано
Сума балів по талону № 1, 2 0-50	незадовільно	2	FX	
Сума балів по талону № 3 0-50	незадовільно	2	F	

Загальна система оцінювання курсу	Розрахунок максимальної підсумкової оцінки з навчальної дисципліни здійснюється згідно кредитно-модульної системи. Максимальна кількість балів, яку можуть одержати студенти під час виконання різних видів робіт становить до заліку:				
	Поточний контроль	Контрольна роботи	Колоквіум	Самостійна робота	Всього
	35 балів	30 балів	20 балів	15 балів	100 балів
Семінарські заняття (поточний контроль)	Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від “1” до “5”. Позначення “0” виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через невідповідність, або через відсутність на занятті без поважної причини, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Підсумкова кількість балів за роботу студента на семінарських заняттях визначається як середнє арифметичне помножене на коефіцієнт. Середнє арифметичне визначається як сума набраних студентом балів поділена на кількість занять, в яких він брав участь і був				

	<p>оцінений. При цьому відсутність студента на занятті без поважної причини враховується при вирахуванні середнього арифметичного. Кожен студент зобов'язаний взяти активну участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.</p> <p>Пропущене з поважних причин заняття студент може "відпрацювати" у формі, визначеній викладачем та кафедрою. При цьому виставлення оцінки не передбачається, але це відпрацьоване заняття не впливатиме на середній арифметичний бал студента. Як правило "відпрацювання" проходить у вигляді написання і захисту реферату на визначену викладачем тему (вимоги до додаткової реферативної роботи встановлюються викладачем та кафедрою окремо).</p>												
Вимоги до контрольної роботи	<p>Написання контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки при заліку. У випадку, якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються навчальним планом на семестр з даної дисципліни. Такий студент має змогу скласти залік за талоном № 2, але для цього він повинен виконати передбачене кафедрою завдання.</p> <p>Контрольна робота передбачає формулювання 5 завдань: 2 теоретичних, 1 практичного (на знання історичних джерел), 1 знання термінів та 1 на знання хронології.</p> <p>Критерії оцінювання завдань на контрольній роботі (наведено максимальну кількість балів, яку можна здобути за відповідь на кожне завдання):</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Завдання</th> <th>Кількість балів</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1 теоретичне</td> <td>10 балів</td> </tr> <tr> <td>2 теоретичне</td> <td>10 балів</td> </tr> <tr> <td>3 практичне</td> <td>5 балів</td> </tr> <tr> <td>4 знання термінів</td> <td>3 бали</td> </tr> <tr> <td>5 знання хронології</td> <td>2 бали</td> </tr> </tbody> </table>	Завдання	Кількість балів	1 теоретичне	10 балів	2 теоретичне	10 балів	3 практичне	5 балів	4 знання термінів	3 бали	5 знання хронології	2 бали
Завдання	Кількість балів												
1 теоретичне	10 балів												
2 теоретичне	10 балів												
3 практичне	5 балів												
4 знання термінів	3 бали												
5 знання хронології	2 бали												
Колоквіум	<p>Оцінювання рівня засвоєння цілого блоку питань, що виноситься на самостійне вивчення студентів відбувається у вигляді усного колоквіуму. Перелік питань додається.</p> <p>Критерії оцінювання колоквіуму (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів)</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Критерії</th> <th>Бали</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>глибока, розгорнута відповідь зі знанням джерел та історіографії</td> <td>16-20 балів</td> </tr> <tr> <td>правильна стисла відповідь</td> <td>12-15 балів</td> </tr> <tr> <td>поверхова відповідь</td> <td>8-11 балів</td> </tr> <tr> <td>поверхова відповідь з наявністю окремих помилок</td> <td>4-7 балів</td> </tr> <tr> <td>розкриття окремого аспекту питання</td> <td>1-3 бали</td> </tr> </tbody> </table>	Критерії	Бали	глибока, розгорнута відповідь зі знанням джерел та історіографії	16-20 балів	правильна стисла відповідь	12-15 балів	поверхова відповідь	8-11 балів	поверхова відповідь з наявністю окремих помилок	4-7 балів	розкриття окремого аспекту питання	1-3 бали
Критерії	Бали												
глибока, розгорнута відповідь зі знанням джерел та історіографії	16-20 балів												
правильна стисла відповідь	12-15 балів												
поверхова відповідь	8-11 балів												
поверхова відповідь з наявністю окремих помилок	4-7 балів												
розкриття окремого аспекту питання	1-3 бали												
Самостійна робота	<p>Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час.</p> <p>Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і</p>												

аргументовано її обґрунтувати. Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді та написання реферату. Критерії оцінювання реферату (оцінюється в діапазоні від 0 до 15 (10) балів)	
Критерії	Бали
● глибоке розкриття проблеми, з відображенням авторської позиції	- 12-15 балів
● обґрунтоване розкриття проблеми	- 9-11 балів
● тема розкрита неповно	- 6-8 балів
● реферат суто компілятивного рівня	- 3-5 балів
● розкритий лише окремий аспект	- 1-2 бали

7. Політика навчальної дисципліни

Відвідування занять і виконання навчального навантаження студентами. Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Обов'язковим є написання запланованих письмових (контрольних, самостійних, індивідуальних) робіт.

Студенти мають інформувати керівництво факультету та викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усі строків визначених для виконання усі видів письмових робіт, передбачених курсом.

Академічна доброчесність:

У Прикарпатському університеті навчальний процес побудований на основі дотримання принципів академічної доброчесності, прозорості та законності роботи. Як викладач, так і студент (-ка), повинні дотримуватися Положення про запобігання академічному плагіату (<http://surl.li/dztjc>), Положення про запобігання академічного плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти (<http://surl.li/evnhu>), Кодексу честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (<http://surl.li/eonvn>).

У випадку запозичених робіт, відсутності посилань на використані джерела, випадків плагіату, виявів академічної недоброчесності (списування) викладач виставляє негативну оцінку та пропонує студентові повторно виконати необхідний вид роботи.

Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Неформальна освіта: Можливість зарахування результатів неформальної освіти

регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

1. Cosmas Pragensis. Chronica Bohemorum (Козьма Празький. Хроніка Богемська) https://web.archive.org/web/20190227182114/https://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000683_00002.html?sortIndex=010:060:0002:010:00:00
2. Příbík z Radenína řečeného Pulkavy kronika česká; Kronika Vavřince z Březové; Výtah z kroniky Vavřince z Březové; Vavřince z Březové Píseň o vítězství u Domažlic; Tak zvaná kronika University pražské; Kronika Bartoška z Drahonice; Přídavek kroniky Bartoška z Drahonice. Praha: Nadání Františka Palackého, 1893. 692 s. <https://kramerius5.nkp.cz/view/uuid:54056c80-8c31-11dc-905d-000d606f5dc6?page=uuid:5ed4e1e0-79da-11e6-bb23-005056827e51>
3. Vavřinec z Březové (Лаврентій із Бржезової). Husitská kronika. Praha, 1979. 429 s. <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=20&bookid=1214>
4. Андрусак Я. Протистояння між католиками та утравкістами в період правління Владислава II Ягеллона (1471 – 1485 рр.) // Українці й народи Центрально-Східної Європи: культурна та історична спадщина. Збірник наукових праць на пошану професора Михайла Тиводара. Ужгород: Карпати, 2015. С. 102 – 118. https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Protystoiannia_mizh_katolykamy_ta_utravkistamy_u_Cheskomu_korolivstvi_v_period_pravlinnia_Vladyslava.pdf?
5. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandych_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?
6. Велика Моравія (чеська мова, тематичний сайт) <http://www.moraviamagna.cz/>
7. Войтович Л. Загадковий князь Само // Княжа доба: історія і культура. 2019. Вип. 13. С. 257-259. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/179055/16-Voitovych.pdf?sequence=1>
8. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – 1945 рр.). К., 2003. С. 257 – 274 https://shron1.chtyvo.org.ua/Hazin_Volodymyr/Novitnia_istoriia_krain_Yevropy_ta_Ameryky_1918-1945_rr.pdf?
9. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 -2002 рр.). К., 2004. С. 33 – 52, 437 – 461. <https://studfile.net/preview/17107599/#17107599>
10. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviyani_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/
11. Дейвіс Н. Європа. Історія. – К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
12. Держава Само (презентація з картами і посиланнями на тексти та відеорекострукції) http://www.vyuka.zsjofovcz/Portals/0/userfiles/14/7_A_B%20-%20D%20-%2007_01_%20-%20RANY%20STREDOVEK%203_%20-%20SLOVANE%20A%20SAMOVA%20RISE.pdf?ver=2021-01-07-104015-150
13. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Chekhii.pdf?
14. Ірасек А. Стародавні чеські легенди. К.: Дитвидав, 1958. 242 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Irasek_Alois/Starodavni_cheski_lehenty.pdf?
15. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbu.gov.ua/cgi->

- [bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831](http://bin.ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831)
16. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, вид-во Львівського національного університету, 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
17. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П. С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999.
<https://toloka.to/t65078>
18. Лиман С. Історія середньовічної Чехії в працях київських вчених XIX – початку XX ст. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. 2018. Т. 1.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Lyman_Serhii/Istoriia_serednovichnoi_Chekhii_v_pratsiakh_kyivskykh_vchenykh_XIX_pochatku_XX_st.pdf
19. Лукашенко А. Служіння Богу та захист людей від гріха в діяльності Яна Гуса та його послідовників // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль : [ТНПУ], 2016. С. 7–10.
20. Петров В. П. Етногенез слов'ян: джерела, етапи розвитку і проблематики. К.: Наук, думка, 1972. 214 с.
https://shron2.chtyvo.org.ua/Petrov/Etnohenez_slovan_Dzherela_etapy_rozvytku_i_problematyka.pdf
21. Попович М. Чеське суспільство в умовах розгортання гуситського руху // Історичний часопис з богемістики і словакістики. Вип. 8. Ужгород, 2020. С. 51 – 59.
<https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/61395>
22. Початки Чеського князівства (чеською мовою)
<https://malinovysvet.cz/dejiny/premyslovcitest.pdf>
23. Рудько С.О. Історія Центрально-Східної Європи (кін.XVIII – поч.XXI ст.): Навчально-методичний посібник з курсу. Острог, 2010. 220 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudko_Serhii/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_kin_XVIII_-_poch_XXI_st.pdf
24. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с. <https://toloka.to/t61890>
25. Чапка Е. Історія Чеської корони у датах (чеською мовою)
https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/482735/mod_resource/content/1/Dejiny%20Zemi%20koruny%20Ceske%20v%20datech.pdf
26. Юра Р. О. 1100 років Великій Моравії // Археологія. 1965. Т. XVIII. С. 216 – 220.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yura_Roman/1100_rokiv_Velykoi_Moravii.pdf
27. Яковлів А. Впливи старочеського права на право українське Литовської доби. Прага: Держдрук, 1929. 82 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00004069
28. Яровий В.І. Історія західних і південних слов'ян у XX столітті. Курс лекцій. Київ, 1996.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Istoria_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovan_u_XX_st.pdf
29. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття : Підручник для вищих навчальних закладів. К., 2005.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Novitnia_istoriia_Tsentralnoevropeiskykh_ta_Balkanskykh_krain_KhKh_stolittia/
30. Яровий В.І. Новітня історія країн Східної Європи. 40-90-ті роки XX ст. Київ, 1995.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Istoriia_novitnoho_chasu_krain_Tsentralnoi_ta_Pivdenno-Skhidnoi_Yevropy_1944_1994_rr.pdf